

08

“เพลงนิราศ”: การสืบทอดขนบนิราศกับการสร้างสรรค์วรรณกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทย*

Nirat Song: The Continuation of the Nirat convention and the Creation of Literature to Promote Tourism in Thailand

Received: 13 January, 2026 | Revised: 7 April, 2026 | Accepted: 22 April, 2026
DOI: 10.14456/drj.2026.8

ดร.สุภาพร พลายเล็ก*

Dr. Supaporn Plailek

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องท่องเที่ยวไปในบทเพลงนิราศรัก: งานสร้างสรรค์ยุคการค้ากับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลงานส่วนหนึ่งของหน่วยวิจัยเฉพาะทางด้านการประยุกต์ต้นทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าด้านการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

This article forms part of the research project entitled Journeying Through Nirat Songs of Love and Lament: Creative Works in the Era of Commerce and the Tourism Industry. It is also a component of the Specialized Research Unit on the Application of Cultural Capital for Tourism Value Creation, which is financially supported by the Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีเมล plaileksupaporn@gmail.com

Assistant Professor, Department of Thai Languages, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University. email: plaileksupaporn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” เพื่อศึกษาชนบทนิราศที่เพลงนิราศนำมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การตั้งชื่อเพลงมี 2 ลักษณะ คือ การตั้งชื่อตามสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรักและการตั้งชื่อตามสถานที่ที่กล่าวถึงในเพลง ลักษณะเนื้อหาเพลงนิราศแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ เพลงที่มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาร่วมกับการแสดงความอาลัยรัก และเพลงที่มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาเพื่อนำเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ การตั้งชื่อเพลงตามชื่อสถานที่ และเนื้อหาในเพลงที่มีทั้งการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลา การแสดงอารมณ์ความรู้สึกอาลัยรักและการให้ข้อมูลสถานที่ที่พบเห็น นับเป็นชนบทนิราศที่พบใน “เพลงนิราศ” อันแสดงให้เห็นการสืบทอดปรับประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยและตอบสนองต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: เพลงนิราศ, ชนบทนิราศ, วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน, การท่องเที่ยวประเทศไทย

A b s t r a c t

This research aims to study the popular Thai poetic tradition known as “Nirat”, specifically to explore use of the Nirat convention to promote tourism in Thailand. The research reveals two approaches to song titling: titles based on location of romance and titles based on songs’ setting. The story told by the lyrics is also divided into two groups, the Nirat songs which features travel, or the passage of time along with the manifestation of love or romantic mourning, and the Nirat songs that feature travel or passage of time to present experiences related to that place. The song’s title references the name of the place and the story within the lyrics, encompassing both physical travel and the passage of time - sentiment of loving remembrance and the inclusion of descriptive information about the observed location. These characteristics collectively represent the established literary convention that are preserved in the “Nirat Songs” which demonstrate the continuation, adaptation, and application of the traditional Nirat form to suit the modern era and respond to the tourism industry.

Keywords: Nirat songs, Nirat convention, modern Nirat literature, tourism in Thailand

“เพลงนิราศ” : การสืบทอดขนบนิราศกับการสร้างสรรค์วรรณกรรม
ส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทย

บทนำ

การท่องเที่ยวเกิดขึ้นเมื่อผู้คนเริ่มเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย ทั้งเพื่อการค้าขาย พบปะครอบครัวหรือญาติมิตร การท่องเที่ยวในประเทศไทยเริ่มต้นแฝงอยู่ในการเดินทางไปมาค้าขาย ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ปัจจุบัน การท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างการเดินทาง การพักผ่อนและการท่องเที่ยวซึ่งทำให้ผู้คนได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนใน 2 สถานะ คือ “ผู้มาเยือน” และ “เจ้าของบ้าน” (ณัฐปรีชญา นันทวิสิทธิ์ และเกศรา สุขเพชร 2563: 132)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อประเทศไทยเพราะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเทศไทยจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเรื่อยมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2467 เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้ส่งเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา และเริ่มตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ อีกทั้งรับรองและให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาประเทศไทย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2479 กระทรวงเศรษฐกิจได้เสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี 3 ประการ

ได้แก่ งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว งานรับรองนักท่องเที่ยวและงานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโอนมาอยู่กับกรมโฆษณาการ สำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2492 โดยตั้งชื่อว่า “สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว” กระทั่ง พ.ศ. 2522 จึงจัดตั้ง “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” (ททท.) ให้มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวในประเทศไทยสืบมาจนปัจจุบัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2568)

คนไทยรู้จัก “การท่องเที่ยว” อย่างแพร่หลายและสามารถเดินทางท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่างได้หลัง พ.ศ. 2503 (ปิ่นเพชร จำปา 2545: 155) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง นอกจากดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวแล้ว ยังส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังนับตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555 - 2559 ได้แสดงถึงอุปสรรคที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศคือปัญหาด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาด้านการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและปัญหา

ด้านการตลาด รัฐจึงมีนโยบายมุ่งเผยแพร่ภาพลักษณ์ที่ดีด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวรับรู้ สร้างกระแสการรับรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2568: 24)

การประชาสัมพันธ์ถือเป็นหัวใจสำคัญของงานส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะจะสร้างความรู้สึกร่วมกันให้กับท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวภายในประเทศมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย ช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น (สุดา จงจิรวีระ 2524: 8-9) เพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ซึ่งมีเนื้อหาประชาสัมพันธ์สถานที่ต่างๆ และส่งเสริมให้ประชาชนเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยที่มีเผยแพร่อย่างต่อเนื่องและแพร่หลายนั้นพบว่ามีลักษณะสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย “เพลงนิราศ” เหล่านี้มีลักษณะที่สอดคล้องกับขนบนิราศในหลายประการ แต่ก็มีลักษณะที่แตกต่างจากนิราศในอดีตเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าเพลงนิราศเหล่านี้มีการสืบทอดขนบนิราศและมีการสร้างสรรค์เพื่อใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยอย่างไรบ้าง อันจะแสดงให้เห็นการนำรากฐานทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้เป็นวรรณกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาขนบนิราศในเพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ซึ่งมีเนื้อหาส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากเพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2446 - 2568 โดยเป็นเพลงที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 116 เพลง

นิยามศัพท์สำคัญ

เพลงนิราศในบทความวิจัยนี้หมายถึงเพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อเพลงว่า “นิราศ...”

ขนบนิราศหมายถึงแบบแผนในการแต่งนิราศ เช่น มักตั้งชื่อตามสถานที่จุดหมายปลายทาง กล่าวถึงการเดินทางไปยังสถานที่ใดที่หนึ่ง เมื่อผู้แต่งพบสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจจะกล่าวเชื่อมโยงถึงบุคคลที่รัก (ราชบัณฑิตยสภา 2554)

วรรณกรรมนิราศหมายถึงวรรณกรรมที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อพรรณนาความรักความอาลัยที่มีต่อบุคคลที่รักอันเนื่องจากการเดินทางพลัดพรากจากกัน เช่น กำสรวลโคลงตัน โคลงนิราศหริภุญชัย กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก
2. วรรณกรรมที่กล่าวถึงความรักความอาลัยที่เกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่รักหรือการไฝหาคนรักโดยไม่มีการเดินทาง แต่ใช้การพลัดพรากจากคนที่รักเป็นแกน แล้วใช้ความหมุนเวียนเปลี่ยนกาลเวลาเป็นแนวสำหรับการแสดงความรู้สึก เช่น ทวาทศมาส นิราศเดือน
3. วรรณกรรมที่ผู้แต่งอาศัยเรื่องราวการพลัดพรากของตัวละครเอกในวรรณคดีเก่าเป็นเค้าโครงในการพรรณนาคร่ำครวญถึงความอาลัยรัก เช่น ราชาพิลาปคำฉันท์ นิราศอิเหนา นิราศพระอภัยมณี
4. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อบันทึกหรือบรรยายสภาพการเดินทางและสิ่งที่ประสบพบเห็นระหว่างการเดินทางหรือการหมุนเวียนเปลี่ยนกาลเวลา ตลอดจนสะท้อนทัศนะของผู้แต่ง ทั้งนี้ไม่เน้นการกล่าวถึงความรู้สึกต่อบุคคลที่รัก เช่น นิราศต้นทางฝรั่งเศส โคลงนิราศนครสวรรค์ กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง นิราศลอนดอน นิราศเมืองเทศ นิราศนครวัด (สุภาพร พลายเล็ก 2542: 9)

บทความวิจัยนี้ศึกษาเพลง “นิราศ...” โดยพิจารณาเนื้อเพลงเป็นหลักมิได้ศึกษาถึงแนวดนตรีของเพลง

ผลการศึกษา

การสืบทอดขนบนิราศและการสร้างสรรค์เพลงนิราศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทย

วรรณกรรมนิราศที่พบหลักฐานตั้งแต่สมัยอยุธยา มักจะมีเนื้อหา มุ่งเน้นการคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากคนรักเป็นหลัก โดยมักจะใช้สิ่งแวดล้อมที่เดินทางผ่านไปพบเห็นเชื่อมโยงคร่ำครวญถึงคนรักร่วมด้วยเสมอ ลักษณะดังกล่าวกลายเป็นขนบนิราศที่นำมาใช้สร้างสรรค์วรรณกรรมนิราศในสมัยต่อมา และยังได้รับการนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทแห่งยุคสมัย ทำให้นิราศมีพัฒนาการที่ขยายขอบเขตมากขึ้นจนมีนิยามเป็นเรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่อันใดที่ต่าง (ราชบัณฑิตยสถาน 2554) การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทย โดยเฉพาะการคมนาคมที่ดีขึ้น การยอมรับวิทยาการใหม่ๆ จากตะวันตกทำให้ความหมายของการเดินทางในนิราศเปลี่ยนแปลงจากการพลัดพรากจากที่อยู่อาศัยและคนรักเป็นความสุขสำราญใจจากการท่องเที่ยว ดังพบในโคลงนิราศชะอำ นิราศร้อนนิราศสัทธิบ (ปิ่นเพชร จำปา 2545: 60 - 62)

เพลงไทยสากลเกิดขึ้นเมื่อประเทศไทยรับอิทธิพลดนตรีตะวันตกเข้ามาเมื่อ พ.ศ. 2446 ในระยะแรกได้รับอิทธิพลอย่างมากจากเพลงไทยดั้งเดิม ดังที่ไพบูลย์ บุตรขันและ ป.วรานนท์ ใช้ดนตรีจังหวะสโลว์และนำทำนองที่ดัดแปลงจากเพลงไทย “ลาวเสียงเทียน” มาใช้แต่งเพลงนิราศนุช โดยให้ชินทร์ นันทนาคร เป็นผู้ขับร้องและบันทึกเสียงเมื่อ พ.ศ. 2499 (คน ฟังธน 2565) นอกจากนำดนตรีสากลมาผสมผสานกับทำนองเพลงไทยดั้งเดิมแล้ว เพลงนิราศนุชยังมีลักษณะเนื้อหาที่เป็นไปตามขนบนิราศกล่าวคือ เนื้อเพลงแสดงความเศร้าโศกอาลัยรักของชายหนุ่มที่เดินทางตาม

หาหญิงคนรักที่จากไป โดยตั้งคำถามกับสรรพสิ่งที่พบเห็นระหว่างเดินทางตามหาว่า “ใครซ่อนน้องไว้” ซึ่งขบวนการนำสิ่งแวดล้อมมาเชื่อมโยงแสดงความอาลัยรักนี้เป็นลักษณะที่สอดคล้องกับขนบวรรณศิลป์ในนิราศสมัยอยุธยา จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งดนตรี ทำนองและคำร้องที่ไพเราะซาบซึ้งใจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เพลงนิราศนุชได้รับความนิยมจนกระทั่งปัจจุบัน

นอกจากเพลงนิราศนุชของชรินทร์ นันทนาคร (พ.ศ. 2499) ยังพบเพลงไทยสากลจำนวนมากที่แต่งในลักษณะของนิราศ เช่น เพลงนิราศรักของสมชาย ต้นกำเนิด (พ.ศ. 2481) เพลงนิราศรักของอร่าม ขาวสอาด (พ.ศ. 2495) เพลงนิราศเชียงใหม่ของสมยศ ทัศนพันธุ์ (พ.ศ. 2496) เพลงนิราศเวียงพิงค์ของทูล ทองใจ (พ.ศ. 2503) เพลงนิราศเมืองปทุมของสมชาติ ชนะโชติ (พ.ศ. 2504) เพลงที่ได้รับความนิยมเหล่านี้ส่งผลให้มีผู้แต่งเพลงนิราศสืบต่อกันเรื่อยมา ดังพบเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ 157 เพลง โดยมีเพลงที่มีเนื้อหาส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยจำนวน 116 เพลง ซึ่งพบการสืบทอดขนบนิราศและการสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ขบวนการตั้งชื่อนิราศกับการสร้างสรรค์เพลงนิราศ

การตั้งชื่อวรรณกรรมว่า “นิราศ” เป็นขบวนการประพันธ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาจากเนื้อหาวรรณคดีสมัยอยุธยาที่มีลักษณะแสดงความรู้สึกอาลัยรักเมื่อเดินทางพลัดพรากจากคนรักหรือจากที่อยู่เป็นสำคัญ การตั้งชื่อวรรณกรรมในสมัยต่อมาว่า “นิราศ...” จึงกลายเป็นขนบประการหนึ่งที่มักตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่ปลายทาง เช่น นิราศภูเขาทอง นิราศลอนดอน หรือตั้งชื่อตามสถานที่ต้นทาง เช่น โคลงนิราศวัดรวก นิราศเมืองตราด หรือตั้งชื่อตามแนวคิดสำคัญ เช่น นิราศเดือน นิราศน้ำท่วม การตั้งชื่อผลงานว่า “นิราศ” จึงเป็นการแสดงเจตจำนงกำหนดลักษณะเนื้อหาแห่งผลงานของตนเพื่อให้ผู้เสพทราบถึง

กรอบเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานนั้น โดยรูปแบบการนำเสนอมักจะปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมแห่งยุคสมัยนั้นๆ

เพลงที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 116 เพลงนั้น พบว่ามีลักษณะการตั้งชื่อเพลงแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มชื่อเพลงที่ตั้งตามสถานที่เกิดเหตุการณ์ความรัก มีจำนวน 58 เพลง โดยตั้งชื่อเพลงดังนี้

1.1 นิราศ+รัก+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศรักนครปฐม นิราศรักพุมเรียง นิราศรักลพบุรี

1.2 นิราศ+รักสาว+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศรักสาวดำเนิน นิราศรักสาวสุราษฎร์

1.3 นิราศ+น้ำตา+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศน้ำตาพังงา

1.4 นิราศ+เมือง+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศเมืองปทุม นิราศเมืองเหนือ นิราศเมืองลุง

1.5 นิราศ+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศโพธาราม นิราศขอนแก่น นิราศมุกดาหาร นิราศลำพระเพลิง

เพลงนิราศที่ตั้งชื่อตามสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรักจะมีเนื้อหากล่าวถึงความอาลัยรักที่มีต่อคนรักเมื่อได้เดินทางไปพบรักและเคยอยู่ร่วมกันในสถานที่นั้น ความสุขความทรงจำที่เคยมีทำให้อาลัยอาวรณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นทำให้สถานที่นั้นเป็นอนุสรณ์แห่งรักที่ประทับใจและน่าจดจำ การตั้งชื่อเพลงนิราศจึงสอดคล้องทั้งกับการตั้งชื่อตามแนวคิดสำคัญและการตั้งชื่อตามสถานที่ซึ่งเป็นขนบการตั้งชื่อของนิราศในอดีต

2. กลุ่มชื่อเพลงที่ตั้งตามสถานที่ที่เดินทางไป หรือมีข้อมูลชวนให้เดินทางไปท่องเที่ยว มีจำนวน 58 เพลง โดยตั้งชื่อเพลงดังนี้

2.1 นิราศ+รัก+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศรักดอยอินทรี นิราศรักสมุทรปราการ นิราศรักบางละมุง

2.2 นิราศ+เมือง+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศเมืองเพชร นิราศเมือง
ลำพูน นิราศเมืองตาก

2.3 นิราศ+ชื่อสถานที่ เช่น นิราศเวียงพิงค์ นิราศสงขลา นิราศ
ราชบุรี นิราศสมุทรสาคร

เพลงนิราศที่ตั้งชื่อตามสถานที่จะมีเนื้อหากล่าวถึงการเดินทางไป
ยังสถานที่ที่เป็นชื่อเพลง ให้ข้อมูลของสถานที่ กล่าวถึงประสบการณ์
ความประทับใจเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ หรือบางเพลงให้ข้อมูลเพื่อชักชวนให้
เดินทางไปท่องเที่ยว การตั้งชื่อเพลงตามสถานที่ปลายทางเป็นลักษณะ
ที่สอดคล้องกับขนบการตั้งชื่อนิราศในอดีต จึงแสดงถึงการสืบทอดขนบ
นิราศมาใช้แต่งเพลงและเป็นกรอบเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงาน

รูปแบบคำประพันธ์กับการสร้างสรรค์เพลงนิราศ

ระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้รูปแบบการประพันธ์ที่นิยมแห่ง
ยุคสมัยได้รับการนำมาสร้างสรรค์ผลงานให้สอดคล้องกับบริบทสังคม
ขณะนั้นเสมอ อาทิ สมัยอยุธยาตอนต้นนิยมแต่งนิราศด้วยโคลงตัน
เช่น ทวาทศมาส กำสรวลโคลงตัน แต่ต่อมาก็มีรูปแบบคำประพันธ์ที่
หลากหลายขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง ดังพบนิราศที่แต่งด้วยฉันท์ กาพย์
โคลงสี่สุภาพ เช่น ราชพิลาปคำฉันท์ นิราศต้นทางฝรั่งเศส โคลงนิราศ
นครสวรรค์ และสมัยอยุธยาตอนปลายนิยมแต่งนิราศด้วยกาพย์ห่อโคลง
หรือกาพย์เห่เรือ เช่น กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก กาพย์เห่เรือเจ้าฟ้า
ธรรมาธิเบศร ต่อมาพบว่ารูปแบบคำประพันธ์นิราศมีแตกต่างออกไป ดังที่
นิราศในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 6 นิยม
แต่งเป็นกลอนสุภาพ เช่น นิราศกวางดั่ง นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง นิราศ
ภูเขาทอง แม้จะยังคงมีผู้แต่งนิราศเป็นโคลงตันและโคลงสี่สุภาพด้วย เช่น
โคลงตามเสด็จทัพล้านน่าน้อย โคลงนิราศสุพรรณ หรือพบรูปแบบใหม่ที่แต่ง

เป็นร้อยแก้ว เช่น นิราศนครวัด ความหลากหลายของรูปแบบคำประพันธ์ นิราศในสมัยรัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน มีมากยิ่งขึ้นเมื่อรูปแบบคำประพันธ์จาก ตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทย วรรณกรรม นิราศสมัยใหม่จึงพบทั้งนิราศในรูปแบบคำประพันธ์ดั้งเดิม ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน หากแต่อิทธิพลของศิลปะสมัยใหม่ก็ทำให้เกิดการผสมผสาน นำขนบนิราศมาสร้างงานในรูปแบบที่ทันสมัยเพื่อวัตถุประสงค์ที่สอดคล้อง กับบริบทสังคมไทยในขณะนั้น โดยแสดงเจตจำนงเรียกผลงานว่า “นิราศ” ดังพบนิราศร้อยแก้วในรูปแบบของสารคดี เช่น นิราศดิบ นิราศ A.30 ท่องป่าเหนือสุดแดนลาวชมสาวหลวงพระบาง นิราศเลยเถิด เรื่องสั้นและ นวนิยายที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” เช่น นิราศหัวใจ นิราศสองภพ เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินแขวน นิราศกระป๋องหล่อ และเพลงนิราศซึ่งเป็นเพลงไทย สากลที่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีสากลที่นำมาผสมผสานกับดนตรีไทย จนกลายเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

เพลงคือถ้อยคำที่นักประพันธ์เรียบเรียงขึ้นซึ่งประกอบด้วยเนื้อร้อง ทำนองและจังหวะ นับเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อ สื่ออารมณ์ความรู้สึกนึกคิด โดยอาจมีแนวคิดมาจากเหตุการณ์ทางสังคม ประสบการณ์การดำรงชีวิต ทศนะและอารมณ์ของนักประพันธ์ (ศิริพร กรอบทอง 2541: 1) เพลงใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสดงออกซึ่งเนื้อหา เหมือนกับวรรณกรรมประเภทอื่น แต่เหนือกว่าวรรณกรรมทั่วไปเพราะมี เสียงดนตรีเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ไพเราะซาบซึ้งสื่ออารมณ์ สะเทือนใจ ผู้ฟังจึงสามารถเข้าใจและประทับใจง่ายกว่าวรรณกรรมประเภท อื่น (สุขุมาล จันทวี 2536: 1)

เพลงไทยสากลเป็นเพลงไทยรูปแบบหนึ่งที่แม้จะมีคำร้องเป็น ภาษาไทย แต่รับอิทธิพลจากดนตรีสากล ทั้งด้านจังหวะ เครื่องดนตรี และลีลาทำนอง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์

กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงเป็นคนไทยคนแรกที่ทรงนิพนธ์ “เพลงวอลตซ์ปลื้มจิต” ซึ่งนับเป็นเพลงไทยสากลเพลงแรกตามหลักทฤษฎีดนตรีสากลเมื่อ พ.ศ. 2446 ต่อมาภาพยนตร์ไทยและละครไทยนิยมใช้เพลงไทยสากลเป็นเพลงประกอบ เพลงไทยสากลจึงแพร่หลายมากขึ้น เพลงไทยสากลในสมัยแรกๆ ก่อน พ.ศ. 2500 ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เพราะประชาชนสามารถฟังจากเครื่องรับวิทยุได้ หลัง พ.ศ. 2500 มีเครื่องรับวิทยุทรานซิสเตอร์แพร่หลายเข้ามา และมีสถานีออกอากาศหลายแห่งทั้งระบบ AM และ FM การกระจายเสียงจึงสามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย (สุจิตต์ วงษ์เทศ 2566) เพลงไทยสากลในระยะแรกมีจังหวะและทำนองที่รับอิทธิพลจากเพลงไทยดั้งเดิม แต่ต่อมาจังหวะและแนวดนตรีของเพลงสากลก็มีอิทธิพลต่อการประพันธ์เพลงทำให้เกิดเพลงไทยสากลแนวใหม่ในปัจจุบัน เช่น สตริง ร็อค พ็อบ เพลงไทยสากลในยุคหลังเริ่มเข้าสู่ระบบธุรกิจคือมีการผลิต การโฆษณาและการขายครบวงจร โดยเฉพาะการโฆษณาที่ใช้สื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ทำให้เพลงไทยสากลแนวใหม่แพร่หลายและได้รับความนิยมอย่างมาก เนื้อหาของเพลงไทยสากลแนวใหม่จึงถือเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่เข้าถึงผู้ฟังได้ดีและเป็นสื่อบันเทิงที่หาฟังได้ง่าย (สุขุมล จันทวี 2536: 1)

เพลงนิราศที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งมีลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐซึ่งเกิดขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2479 และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมานั้น พบว่าเป็นเพลงลูกทุ่ง 108 เพลง เพลงลูกทุ่งเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2507 ซึ่งแต่เดิมจะเรียกว่าเพลงไทยสากล เพลงลูกทุ่งเป็นผลงานที่สามัญชนในเมืองสร้างสรรค์ขึ้น โดยนำการเล่นของชาวชนบทมาผสมผสาน แล้วพัฒนาเป็นเพลงลูกทุ่งส่งกลับไปให้ชนบทอีกครั้งหนึ่งด้วยสื่อชนิดใหม่ซึ่งรับรู้กว้างขวางว่าเป็นเพลงทันสมัย

แบบฝรั่ง เพลงนิราศที่เป็นเรื่องราวความรักของผู้ไปเยือนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบท หรือมีลักษณะการเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทย สอดรับกับลักษณะของเพลงลูกทุ่งที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้ผลิตผลงานเพื่อสื่อสารกับคนในพื้นที่อื่น ๆ และสอดคล้องกับการใช้เพลงเป็นสื่อโฆษณา ตั้งแต่ในยุคที่ยังไม่มีสื่อสังคมออนไลน์ เพลงนิราศที่ได้รับความนิยมในช่วงสมัยแรกเริ่มของการมีเพลงไทยสากลและเป็นเพลงนิราศที่มีลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยวมีนักร้องที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ขับร้องอย่างต่อเนื่องและน่าจะเป็นแรงบันดาลใจและส่งอิทธิพลให้มีผู้แต่งเพลงหรือนำทำนองไปใช้แต่งเพลงท่องเที่ยวต่อมาจนปัจจุบัน เช่น เพลงนิราศเวียงพิงค์ของทูลทองใจ เพลงนิราศรักนครปฐมของไพรวัลย์ ลูกเพชร โดยเพลงนิราศจะมีลักษณะร่วมกันกับเพลงลูกทุ่ง คือ มีกำเนิดในเมือง ผลิตโดยสามัญชนในเมืองตามประเพณีหลวง เพื่อสื่อสารข่าวสารของเมืองสู่ชนบท สื่อสภาพชนบทเข้าสู่เมืองและสู่ชนบทอื่นๆ ด้วยกันเอง (สุจิตต์ วงษ์เทศ 2566)

นอกจากเพลงลูกทุ่งแล้วยังพบเพลงนิราศที่แต่งเป็นเพลงพ็อบด้วยเช่นกัน เพลงพ็อบแต่เดิมย่อมาจากคำว่า Popular (ความนิยม) เป็นเพลงที่มีทำนองเรียบง่าย มีโครงสร้างเพลงที่ไม่ซับซ้อน มีลักษณะสั้น ฟังติดหู และจดจำได้ง่าย เป็นเพลงที่นิยมใช้ในเชิงพาณิชย์และได้รับความนิยมในกลุ่มวัยรุ่นเพราะหาฟังได้ง่ายในสื่อต่างๆ ดนตรีพ็อบมีหลากหลายรูปแบบไม่จำกัดอยู่ที่แนวใดแนวหนึ่ง เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องความรักและการสะท้อนมุมมองของชีวิต (อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ 2555) เพลงนิราศที่แต่งเป็นเพลงพ็อบพบ 8 เพลง เช่น เพลงนิราศรถไฟฟ้าของอ่ำ อัมรินทร์ (พ.ศ. 2543) นิราศนครนายกของ PD (พ.ศ. 2567)

เพลงนิราศจำนวน 116 เพลงทั้งเพลงลูกทุ่งและเพลงพ็อบนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเพลงขนาดสั้น ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ท่วงทำนองที่ฟังง่าย เพลงลูกทุ่งซึ่งนำมาสร้างสรรค์เป็นเพลงนิราศนั้นจะสอดคล้องกับ

ความนิยมของแนวเพลงที่มักสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบททั้งผ่านมุมมองคนต่างถิ่นที่เดินทางเข้าไปพบเห็นแล้วเกิดความประทับใจในพื้นที่นั้นๆ หรือนำเสนอในลักษณะของผู้คนในท้องถิ่นที่รู้จักพื้นที่นั้นอย่างดี จึงเชิญชวนหรือแนะนำให้ผู้ฟังเดินทางมายังสถานที่นั้นๆ ในขณะที่แนวเพลงที่พอจะเป็นเรื่องราวความรักและความประทับใจที่มีต่อคนรักแล้วกล่าวถึงสถานที่นั้นในฐานะเป็นพื้นที่ของคนรักหรือเป็นสถานที่ที่ได้พบกัน เพลงนิราศที่มีเนื้อหาส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นจะนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทย อันมีส่วนสำคัญที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลของสถานที่ทำให้ผู้ฟังรู้จักจดจำและประทับใจต่อสถานที่เหล่านั้น อันเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปนิราศจึงมิใช่เป็นเพียงพื้นที่แสดงความอาลัยรักเมื่อต้องพลัดพรากจาก “คนรัก” เท่านั้น แต่บริบทที่แตกต่างไปทำให้มีการสร้างสรรค์นิราศเพื่อใช้ถ่ายทอดความรักที่มีต่อ “พื้นที่” เพื่อประชาสัมพันธ์ให้รู้จักเห็นคุณค่าและเดินทางมาท่องเที่ยวตามรอย “การแชร์ประสบการณ์” ที่ถ่ายทอดความประทับใจไว้ในเพลง การใช้ “เพลง” มาสร้างสรรค์ “นิราศ” จึงนับเป็นรูปแบบคำประพันธ์สมัยใหม่ที่ผู้แต่งนำมาใช้ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวตามความนิยมในยุคปัจจุบัน

ลักษณะเนื้อหาตามขนบนิราศกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทย

เพลงที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” มีลักษณะเนื้อหาที่ควรพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ ลักษณะเนื้อหาตามขนบนิราศ และลักษณะเนื้อหาที่สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะเนื้อหาตามขนบนิราศ

ปัจจุบันการให้นิยามความหมายของวรรณกรรมประเภทนิราศแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นิราศที่มีแก่นเรื่องเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกจาก

การพลัดพรากจากคนรัก การนิยามความหมายของกลุ่มนี้จะพิจารณาจากลักษณะของนิราศส่วนใหญ่ในสมัยอยุธยาตอนต้นที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่ต้องคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจากหญิงคนรักเป็นสำคัญ หากไม่มีการคร่ำครวญก็จะเป็นนิราศ

กลุ่มที่ 2 นิราศที่มีแก่นเนื้อหามุ่งบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์ รวมทั้งการแสดงทัศนะต่างๆ อาจกล่าวคร่ำครวญถึงการพรากจากคนรักหรือไม่ก็ได้ การนิยามความหมายของนิราศกลุ่มนี้พิจารณาโดยประมวลจากลักษณะของวรรณกรรมที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” และวรรณคดีที่มีเนื้อหาและท่วงทำนองการแต่งที่จัดว่าเป็นนิราศมาพิจารณาร่วมกัน ทำให้เกิดข้อสรุปที่ขยายขอบเขตไปจากนิราศกลุ่มที่ 1 (สุปาณี พัดทอง 2553: 56)

นิราศที่มีการแต่งต่อเนื่องมาประมาณ 600 ปี นับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบันนี้มีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างไปจากนิราศในรูปแบบดั้งเดิม แต่ก็ยังคงพบขนบนิราศอันเป็นแบบแผนการประพันธ์ปรากฏเป็นโครงสร้างสำคัญในการสร้างสรรค์นิราศเรื่อยมา โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ผู้แต่งแสดงเจตจำนงเรียกผลงานของตนว่า “นิราศ” ความหลากหลายของนิราศที่ปรับตัวอยู่ในวงวรรณกรรมไทยและมีพลวัตอย่างต่อเนื่องมีลักษณะเนื้อหาที่สำคัญ 3 ประการที่เป็น “ขนบนิราศ” ที่ใช้แต่งนิราศสืบทอดกันเรื่อยมา ดังนี้

1. มีการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลและเวลา หรือการเคลื่อนที่ผันเปลี่ยนของกาลเวลา ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่หรือบุคคลที่รัก เมื่อได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ที่น่าสนใจ หรือสิ่งที่กระตุ้น “ความทรงจำ” ที่มีต่อบุคคลที่รัก ผู้แต่งก็จะถ่ายทอดสภาพแวดล้อมที่พบเห็นและอารมณ์ความรู้สึกออกมา

2. มีการกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่พบ โดยถ่ายทอดอารมณ์ทุกขโศก รื่นรมย์เป็นสุข หรืออารมณ์อื่นๆ

ร่วมกับการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เดินทางไปพบเห็น

3. มีการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็น หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยอาจเป็นการให้ข้อมูล สภาพธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนาน ความเชื่อ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ (สุภาพร พลายน้อย 2565: 71)

เพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ซึ่งพบในสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งหมดจำนวน 116 เพลงนั้น เมื่อพิจารณาเนื้อหาของเพลงนิราศทั้งหมด สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เพลงนิราศที่มีเนื้อหาคร่ำครวญถึงการพลัดพรากจาก คนรักหรือคนที่รัก เมื่อมีโอกาสเดินทางไปพบกันหรือเกิดความสัมพันธ์ขึ้น ในสถานที่ต่างๆ เพลงนิราศกลุ่มนี้พบจำนวน 58 เพลง โดยมีเนื้อหาเป็นไปตามขนบนิราศทั้งหมด เพลงกลุ่มนี้นอกจากจะตั้งชื่อตามสถานที่สำคัญที่เกิดเหตุการณ์ความรักแล้ว ยังกล่าวถึงสถานที่นั้นๆ ในฐานะพื้นที่แห่งความรักและความทรงจำของคนที่รักกันด้วย เพลงจึงทำให้รู้สึกซาบซึ้งต่อความรักที่เกิดขึ้นในสถานที่นั้นๆ ความประทับใจจึงมีผลสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังจดจำเรื่องราวในเพลงอันผูกโยงไว้กับสถานที่อันเป็นชื่อเพลงได้ สถานที่ในเพลงจึงได้รับการประชาสัมพันธ์ทางอ้อมให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เช่น เพลง นิราศรักพุ่มเรียง เพลงนิราศรักนครปฐม เพลงนิราศเมืองปทุม ดังตัวอย่าง

บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองเฟื่องประเพณี โอ้ปทุมธานี เมืองนี้
สงบร่มเย็น ตั้งอยู่ริมฝั่งเจ้าพระยาโน้น ลำลูกกาผ่านมายัง
เห็น หนองเสียวยามเย็นหลบเร้นไม่สบตาเสียไปสบตาสาวดี
กว่า ลาดหลุมแก้วที่ตกหลุมเจ้าเข้าแล้วแก้วตา ผินจากมา
ทั้งศรัทธา ผ่านธัญบุรีงามตา สมบูรณ์น่าใคร่ไปถึง

(นิราศเมืองปทุม 2504)

ขอลา ร้อยชั่งกลับเขาวังเมืองเพชรบุรี อย่าลืมพี่นะคนดี
สิ้นปีจะย้อนมาใหม่ ได้กินข้าวหลามของคนงามช่างหวาน
ติดใจ กลับถึงบ้านจึงลืมไม่ไหว คิดถึงขวัญใจนครปฐม ผกา
อนงค์ไว้กับองค์มหาเจดีย์ ขอให้ช่วยคุ้มน้องของพี่ อย่าให้มี
ใครลอบมาชม

(เพลงนิราศรักรักรนครปฐม 2510)

เพลงนิราศกลุ่มนี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างนักร้องในฐานะผู้ที่
เดินทางเข้าไปในพื้นที่หรือผู้ที่เดินทางออกจากสถานที่ในเพลงซึ่งเป็นที่อยู่
ของคนรัก ความอาลัยรักที่ต้องพลัดพรากจากกันทำให้หวนระลึกถึง
“ความทรงจำ” ความประทับใจที่เกิดขึ้นในสถานที่ที่สวยงามและม
ีความหมาย ล้วนแล้วแต่ทำให้เรื่องเล่าในบทเพลงน่าประทับใจ เพลงที่ฟัง
ได้ง่ายและไพเราะทำให้ฟังซ้ำได้บ่อยๆ เรื่องราวความรักในเพลงจึงติดตร
ึงใจส่งเสริมให้จดจำชื่อสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรักได้โดยปริยาย

กลุ่มที่ 2 เพลงนิราศเดินทางท่องเที่ยวหรือชักชวนให้ท่องเที่ยวใน
สถานที่ต่างๆ ซึ่งพบว่ามทั้งหมด 58 เพลง เนื้อหาของเพลงกลุ่มนี้จะมี 2
ลักษณะคือเพลงนิราศของ “ผู้มาเยือน” ที่คนต่างถิ่นเดินทางเข้าไป
ท่องเที่ยว โดยจะกล่าวถึงการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ แล้วแบ่งปัน
ประสบการณ์ที่ประทับใจเกี่ยวกับสถานที่นั้น เช่น เพลงนิราศเวียงพิงค์
เพลงนิราศเมืองระนอง และเพลงนิราศของ “เจ้าของบ้าน” คือผู้คนในพื้นที่
ที่ชักชวนให้คนต่างถิ่นเดินทางไปท่องเที่ยวในบ้านเกิดหรือในถิ่นที่อยู่
ของตน โดยเนื้อเพลงจะให้ข้อมูลรายละเอียดของสถานที่นั้นๆ และดึงดูด
ให้สนใจมาท่องเที่ยว เช่น เพลงนิราศเมืองเพชร เพลงนิราศเมืองระนอง
ดังตัวอย่าง

บ้านลาดเมืองเพชร ชมฟุ่รสดีดละมุดหวาน ชื่อเสียงเขาดัง
มานาน น้ำตาลหวานซึ่งอุรา ท่องเที่ยวทั่วไทย อย่าลืมนะ
ไปเที่ยวเพชรที่จำ หาดทรายสวยงามสุดตา สวยจนนำพา
เชิญเที่ยวทุกคน รับรองไม่หมองมล ขอเชิญทุกคนเที่ยว
เพชรบุรี

(นิราศเมืองเพชร 2558)

เคยชมถิ่นงามนามเมืองระนองของไทย นึกถึงคราใดสุขใจ
อยากไปพบหา ชื่นใจไม้ใหญ่ร่มเย็นพัฒนา ผู้คนต่างพากันไป
มาเที่ยวอยู่เนืองๆ...ได้เยือนครั้งนั้นประทับใจยังตรึงตรา
หวังโอกาสหน้าคงได้พบพาอีกที

(นิราศเมืองระนอง 2561)

เพลงนิราศในกลุ่มนี้จะเป็นเพลงของนักท่องเที่ยว “ผู้มาเยือน”
ที่แสดงความประทับใจต่อสภาพแวดล้อมที่พบเห็น จึงแสดงความอาลัยที่
ต้องเดินทางจากไป และเป็นเพลงของ “เจ้าของบ้าน” ที่มีประสบการณ์
คุ้นชินอยู่ในพื้นที่ ทำให้รู้ข้อมูลรายละเอียดของสถานที่เป็นอย่างดี
คำแนะนำในฐานะผู้เชี่ยวชาญของเจ้าถิ่นหรือผู้มีประสบการณ์จึงดึงดูด
ความสนใจของผู้ฟังในฐานะนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

เพลงนิราศกลุ่มที่ 1 แสดงให้เห็นเนื้อหาที่นำขนบนิราศที่แสดงการ
คร่ำครวญอาลัยรักอันเนื่องจากการเดินทางพลัดพรากคนรักมาใช้เป็น
เนื้อหาแต่งเป็นเพลงไทยสากลให้ทันสมัย ในขณะที่เพลงนิราศกลุ่มที่ 2
แม้จะยังคงสืบทอดขนบนิราศในการประพันธ์ แต่ก็พบการปรับเปลี่ยน
ใช้ให้เป็นการนำเสนอการเดินทางท่องเที่ยวที่สนุกสนานสำราญใจ และยัง
สร้างสรรค์ให้เนื้อหามีลักษณะแปลกใหม่กลายเป็นการชักชวนให้เดินทาง
ท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทยอย่างชัดเจน

2. ลักษณะเนื้อหาเพลงนิราศที่สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว รัฐบาลจึงส่งเสริมให้ประชาชนท่องเที่ยวในประเทศเพื่อกระจายรายได้สู่ภาคการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาเพลงนิราศพบว่าเนื้อเพลงจะกล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ตามทฤษฎี 5A ของ Dickman (1996) ดังนี้

1. **สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)** เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวยังสถานที่นั้น สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่าหนึ่งสิ่ง เพลงนิราศกล่าวถึงจุดเด่นของจังหวัดต่างๆ ที่นับเป็นสิ่งดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นๆ ดังตัวอย่าง

**เชียงฮายเหนือสุดในสยาม สมชื่อลือนาม แผ่นดินถิ่นแคว้น
ล้านนา มีศิลปวัฒนธรรมล้ำค่า พระธาตุดอยตุงสง่าเมืองพ้อ
พระยามังราย เชียงฮายมีแม่สายอยู่เหนือสุดแดน เมืองเก่า
เชียงแสน ดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ**

(นิราศเชียงรายดอกไม้งาม 2556)

จังหวัดเชียงรายมีคำขวัญประจำจังหวัดที่กล่าวถึงสิ่งดึงดูดใจให้มาเที่ยวคือเหนือสุดยอดในสยาม ชายแดนสามแผ่นดิน ถิ่นวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งพบว่าเนื้อหาของเพลงสอดคล้องกับคำขวัญประจำจังหวัด

**มาแดนคนดีถิ่นนี้คือเมืองสุราษฎร์ สวยงามเหมือนดังภาพ
วาด แต่งลายระบายด้วยสี หอยใหญ่ไข่แดง แหล่งธรรมะ
ซักพระประเพณี ร้อยเกาะเงาะอร่อยดี ชื่อเสียงมีไปทั้งเมือง
ไทยที่เมืองคนดี ก็มีพระธาตุงามล้ำ สวนโมกแหล่งสั่งสอนธรรม**

(นิราศรักสาวสุราษฎร์ 2566)

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีคำขวัญประจำจังหวัดที่กล่าวถึงสิ่งดึงดูดใจให้มาเที่ยวคือ เมืองร้อยเกาะ เงาะอร่อย หอยใหญ่ ไข่แดง แหล่งธรรมชาติ ซึ่งพบว่าเนื้อหาของเพลงสอดคล้องกับคำขวัญประจำจังหวัด

เพลงนิราศจะนำเสนอ “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอยู่ในพื้นที่ อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งสวยงามแปลกตา สำคัญหรือมีคุณค่า รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่ดึงดูดซึ่งสะท้อนอารยธรรมอันทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท (ราชบัณฑิตยสภา 2552) ดังนี้

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สวยงามแปลกตาตามสภาพทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา รวมทั้งพื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งธรรมชาติจนสวยงามร่มรื่น เช่น ภูเขา ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ (ราชบัณฑิตยสภา 2552) ดังพบในเพลงนิราศ เช่น

ถิ่นเหนือ ณ แดนแจ้ห่ม ธรรมชาติชวนชมงามสุดสมคำอ้าง
แนววนาป่าดงพงกว้าง แลเหลียวไปทุกทาง ทิวทัศน์หว่าง
ภูผา เทือกเขาลำเนาแมกไม้ ดารดาษเต็มไปด้วยผลดอกไม้ใน
ป่า ลมโชยกลิ่นโรยนาสา ธารน้ำเซาะซัดซ่า เป็นสัญญา
เพลงไพร

(นิราศเมืองแจ้ห่ม 2553)

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์แต่ละชุมชนสร้างขึ้น ประดิษฐ์คิดค้นและยึดถือปฏิบัติกันเป็นระยะเวลายาวนาน เช่น โบราณสถาน ศาสนสถาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและกิจกรรมต่างๆ (ราชบัณฑิตยสภา 2552) ดังพบในเพลงนิราศ เช่น

เมืองนี้ไฉยหรือคือกระบี่ ปัจจุบันนี้เป็นที่สุดกล่าวขาน งามออก
งามผ่านงามภูเขาเย็นตระหง่าน มากด้วยลำธารไหลผ่าน
ผู้คนจึงสุขไม่เซ็ง ระเบียบเราล้วนมีสิ่งที่ยึดถือคือนั่งตะลุ
มโนห์รา ทั้งลิเกป่า และรองเง็ง (นิราศกระบี่ 2561)

2. กิจกรรม (Activities) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจให้ใช้เวลาในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ เช่น เพลงนิราศเกาะพะงันนำเสนอภาพกิจกรรมด้านน้ำดูปะการัง เล่นน้ำตก และไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเพลงนิราศนครนายกนำเสนอภาพการไปกางเต็นท์ พักแรมริมน้ำตก พร้อมทั้งทำอาหารและนั่งคุยกับเพื่อน ดังตัวอย่าง

แล้วไปอ่าวแม่หาดไปดำดูปะการัง...ขับรถมาถึงเมืองในฝัน
อยู่โทเปียชื่อนั้นคือริสอร์ทบนเขา...ได้มาชมเหมือนเป็นบุญตา
อ่าวหินงามนั้นหนาใครมาก็สุขใจ ถึงโฉลกหล้าแะบ้านผู้ใหญ่
นิทานกาแฟดีๆ ที่วนนาริสอร์ทเสียก่อน แล้วไปเที่ยว
พาราไดซ์วอเตอร์ฟอน อ่าบน้ำตกเสียก่อนค่อยเดินทางต่อไป
ย้อนมาไหว้ศาลเจ้าแม่กวนอิม

(นิราศเกาะพะงัน 2556)

กางเต็นท์เอาไว้ซิดๆ หลังจากที่ทีมบินมานาน แล้วปลื้มตัว
ไปเปิดทิศเอาหลังพิงอิงสะพาน สวยเกินกว่าที่ได้คิดจาก
ที่ได้จินตนา ...เสียงปามันช่างสงบจริงกว่าเสียงรวิงที่
ราชประสงค์ เนื่อลงกระแทกอย่างอะควันไพออยู่เหมือนเพลิง
ล้อมโตะแล้วนั่งพลาบเพราะไม่มีใครมาเหมือนเก็นนิ

(นิราศนครนายก 2567)

3. การเข้าถึง (Access) สภาพการเข้าถึงหรือเส้นทางคมนาคม หมายถึงการเดินทางเข้าไปสู่แหล่งท่องเที่ยวสะดวกสบายเหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังหมายถึงสิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น เช่น การลงเว็บไซต์ ดังพบในเพลงนิราศ เช่น

นิราศเที่ยวเกาะพะงัน ครั่งนี้ตัวฉันจะพาคุณเที่ยวไป มาพะงัน
นั้นไม่ไกลไม่ไกล นั่งเฟอร์รี่ประเดี้ยวใจก็ถึงแล้วเกาะพะงัน
เริ่มต้นที่ทำเรือเฟอร์รี่ ราชาก็ดี ชีพรานส์ก็แจ๋ว ซ็อบบ์ตรซ็อบ
ตัวกันแล้ว ขอเชิญรีบแจวนำรถขึ้นเรือ นั่งเรือสองชั่วโมง
กว่า เชื่อผมเถอะนะว่าท่านจะไม่เบื่อ ท่านจะเจอมิตรเก่า
เพื่อนใหม่ ท่านจะเจอน้ำใจของคนเกาะพะงัน

(นิราศเกาะพะงัน 2556)

นามเมืองระนองชื่อนี้ที่ท่องเที่ยวไทย อีกมากมายเว็บไซต์มี
ให้ค้นหา ได้เยือนครั้งนั้น ประทับใจยังตรึงตรา หวังโอกาส
หน้าคงได้พบพาทีกี

(นิราศเมืองระนอง 2561)

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงสิ่งบริการ
ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวและระบบสาธารณูปการซึ่งมีอยู่ใน
แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้อย่างสะดวกสบาย เช่น
ที่พัก ร้านอาหาร สถานบริการ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษา
พยาบาล ดังที่พบในเพลงนิราศ เช่น

บางเตือสมนามงามสมราคา บ้านเรือนหรูหรา รรราวิ้งกัน
ขวิ้งไขว่ ถนนหนทาง กว้างขวางยิ่งกว่าบางใด น้ำใสไหล
เย็นเห็นได้ นาวาน้อยใหญ่มากมายเกลื่อนตา...บางเตือแสน
งามเกินคำขานใด ตรอกชอกชอยไหน น้ำไฟวิ่งไปตรงหน้า

(นิราศบางเตือ 2559)

เมืองที่อยู่ปากอ่าวไทย ป้อมพระจุลย์ใหญ่ ปากน้ำอ่าวไทย
ล้ำค่า ประเพณีพระเจดีย์งามตา ทุกอำเภอสง่าล้ำค่าเมือง
ศรีวิไล ดูสวยเด่นสนามบิน หากได้ไปทั่วถิ่นที่เที่ยวที่กินใกล้
ใกล้ บ้านบางพลีช่างดูดีสดใส หลวงพ่อโตยิ่งใหญ่ เชิญแวะ
เข้าไปไหว้กราบกราน (นิราศรักสมุทรปราการ 2559)

5. ที่พัก (Accommodation) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ มีราคาและการบริการที่เหมาะสม ที่พักควรตั้งอยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว เดินทางสะดวกและปลอดภัย ดังที่พบในเพลงนิราศ เช่น

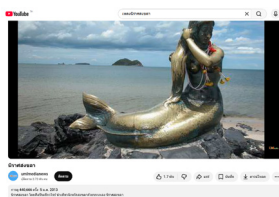
หาดลั่นตกก็สวยดี มีรีสอร์ทสวยใหญ่ดูเด่นตา น่าแวะพักหนักหนา **ซื้อรีสอร์ทพะงันบุรี** แล้วไปต่อที่หาดศรีกันตัง ก่อนจะแวะไปนั่ง**โคโคฮ์โรงแรมดี** จากโคโคฮ์ก็มาถึงหาดลั่นออกหาดที่คนเขาบอกว่ามีพุมูลปาร์ตี้ คนทั่วโลกรู้จักหาดนี้ดี กำเนิดพุมูลนพาร์ตี้คือ**พาราไดซ์บังกะโล** อีกชีวิวิ พาร์ตี้ไม่ย่อหย่อน **ดีไลท์ก็น่านอน** ได้มาแล้วสุขโข

(นิราศเกาะพะงัน 2556)

ห้วยขาแข้งเป็นแหล่งสัตว์ป่าเมืองไทย ภาพเขาปลาร้ายิ่งใหญ่ท่าซุงมีวัดใหญ่โต ถ้าทั้งหลายน้ำตก ไชเบอร์ที่เขาล้าลือ ตลาดนัดโคกระบือที่ลือชื่อไปไกล ชาวเมืองอุทัยขอบคุณท่านไว้ที่ได้มายล **ที่พัก** อาหาร ชุมชนทุกแห่งหนล้วนมีน้ำใจ

(นิราศอุทัยธานี 2561)

เนื้อหาของเพลงนิราศพบว่านำเสนอองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีมิวสิกวิดีโอแนะนำเสนอภาพแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย โดยระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังพบใน เพลงนิราศสงขลา เพลงนิราศลำพระเพลิง เช่น

(ที่มา: <https://www.youtube.com/> เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568)

เพลงนิราศจำนวน 116 เพลง พบว่ากล่าวถึงพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทยจำนวน 63 จังหวัด โดยพื้นที่ที่มีการแต่งเพลงนิราศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในจังหวัดมากที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคตะวันออก ตามลำดับ เพลงนิราศที่มีการนำเสนอข้อมูลของจังหวัดต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดศูนย์กลางในแต่ละภูมิภาค ความนิยมที่ใช้เพลงนิราศเพื่อประชาสัมพันธ์จังหวัดหรือชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักและส่งเสริมให้เดินทางท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าประชาชนให้ความร่วมมือสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติอีกด้วย

เมื่อพิจารณาเพลงนิราศทั้งหมด 116 เพลง เพลงนิราศในกลุ่มที่ 1 มีเนื้อหาตามลักษณะของขนบนิราศทั้งหมด คือ มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลา มีการแสดงอารมณ์ความรู้สึกคร่ำครวญอาลัยรัก และมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็นหรือเป็นสถานที่อันมีความทรงจำและมีประสบการณ์ความรักในสถานที่นั้น ส่วนเพลงนิราศในกลุ่มที่ 2 นั้นแสดงให้เห็นพัฒนาการของนิราศที่แตกต่างไปจากในอดีต โดยนำขนบนิราศไปปรับใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้อย่างดี กล่าวคือ เนื้อเพลงกล่าวถึงการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลหรือเวลา แต่พบว่ามิเพลงที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ” จำนวน 10 เพลงที่เนื้อเพลงมิได้กล่าวถึงการเคลื่อนที่ของบุคคลหรือเวลาโดยตรง แต่ใช้การเคลื่อนที่ทางความรู้สึก หรือการเคลื่อนที่ทางสายตาในมุมมองจากที่สูง (bird’s-eye view) เหมือนนกที่บินแล้วมองลงมาจากท้องฟ้า จึงเห็นภาพพื้นที่ย่อยๆ ในพื้นที่ทั้งหมด เพลงนิราศในกลุ่มนี้จะนำเสนอร่วมกับมิวสิกวิดีโอที่แสดงภาพเคลื่อนที่ไปตามที่เพลงกล่าวถึง โดยแนะนำเชิญชวนให้ไปท่องเที่ยวในสถานที่นั้น หรือถ่ายทอดประสบการณ์ความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ให้ผู้ฟังรู้จักและเห็นภาพตาม ดังนั้นหากใช้ขนบนิราศมาพิจารณาเฉพาะตัวบทเนื้อเพลงแบบ

เครื่องคิด เพลงกลุ่มนี้จะไม่เป็น “นิราศ” แต่ถ้าพิจารณาการนำเสนอ เนื้อเพลงร่วมกับมิวสิกวิดีโอก็จะทำให้ผู้ฟังพบการเดินทางเคลื่อนที่ไปยังสถานที่ต่างๆ ใน “จินตนาการ” ตามสุนทรียภาพแห่งบทเพลงได้เช่นเดียวกัน

ขนบการแสดงอารมณ์ความรู้สึกในเพลงนิราศกลุ่มที่ 2 นี้แสดงให้เห็นพัฒนาการที่แตกต่างไปจากวรรณคดีนิราศในอดีตที่มุ่งเน้นการคร่ำครวญอาลัยรักเป็นหลัก เนื้อเพลงในกลุ่มนี้ยังมีการแสดงความอาลัยรักอยู่บ้าง แต่เป็นการแสดงความอาลัยรักที่ต้องจากสถานที่อันเป็นที่รักเหล่านั้น เพลงนิราศในกลุ่มนี้ทั้งหมดจะเป็นการนำเสนอความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินจากการได้เดินทางไปเยี่ยมชมสถานที่นั้นๆ ทำให้เกิดความประทับใจและเป็นที่มาของความอาลัยเมื่อต้องจากสถานที่นั้น วรรณกรรมนิราศในสมัยรัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นพัฒนาการทางด้านอารมณ์ความรู้สึกที่มีนิราศจำนวนมากไม่ได้เน้นการคร่ำครวญอาลัยรัก หากแต่เป็นพื้นที่ของการบันทึกการเดินทางเป็นสำคัญ เพลงนิราศในกลุ่มนี้จึงสอดคล้องกับพัฒนาการของวรรณกรรมนิราศที่มีพัฒนาการเรื่อยมา ความอาลัยรักเมื่อต้องจาก “คนที่รัก” ในอดีต จึงเปลี่ยนเป็นความรักหรือความอาลัยรักที่มีต่อ “สถานที่ที่รัก” ซึ่งเป็นสถานที่แห่งความทรงจำหรือเคยมีประสบการณ์ที่ประทับใจ

ส่วนขนบของการให้ข้อมูลของสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็นนั้น เพลงนิราศในกลุ่มที่ 2 จะให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งการพูดถึงจุดเด่นของสถานที่ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก ทำให้ผู้ฟังได้รับข้อมูล และเห็นภาพจากมิวสิกวิดีโอประกอบพัฒนาการของการนำเสนอภาพของสถานที่ที่เดินทางผ่านไปพบเห็นในเพลงนิราศกลุ่มนี้จึงเป็นการแนะนำสถานที่สำคัญ พร้อมรายละเอียด

ประกอบเพื่อให้เห็นจุดเด่นอันเป็นสิ่งที่น่าสนใจของสถานที่นั้นๆ โดยมีจุดประสงค์อย่างชัดเจนเพื่อเชิญชวนให้ไปท่องเที่ยว การถ่ายทอดข้อมูลผ่านบทเพลงทำให้จดจำได้ง่าย สื่อสารได้ในสังคมที่กว้างไกล สร้างการรับรู้ และสร้างความประทับใจได้มากยิ่งขึ้น

เพลงนิราศ 116 เพลงแสดงให้เห็นลักษณะของวรรณกรรมนิราศปัจจุบันที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัย มิใช่ “สารส่วนตัว” ที่เขียนแสดงความรู้สึกถึงบุคคลอันเป็นที่รัก หากแต่เป็น “สื่อสารมวลชน” ที่มุ่งเผยแพร่สื่อสารกับประชาชนทั่วไป แบ่งปัน “ความทรงจำ” และ “ประสบการณ์” เผยแพร่ข้อมูลของ “สถานที่อันเป็นที่รัก” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยตามนโยบายของภาครัฐ

ขนบวรรณศิลป์ในเพลงนิราศที่ใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทย

เพลงนิราศที่มีเนื้อหาส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยยังคงใช้ขนบวรรณศิลป์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระซึ่งทำให้เพลงนิราศไพเราะน่าฟัง ดังเช่น

สาวงามอำเภอทพสถิตย์ หลงติดแดนดินยลโฉมยุพินท่ามกล
กลางลมหนาว ใจพิ้งหวังพักพิงอิงแอบแนบเนา อ้ายหลงมัวเมา
รักแทบขาดใจ ตะวันเคลื่อนคล้อยลับทิวะตะแบก แทรกตก
กลางเขา ไต้ลมเห็บหนาวตลอดคืน แต่ป่าหินงามเจ้ายัง
หยัดยืน เหมือนใจอ้ายคั่นย่อนหวานมาสู่สาว

(นิราศป่าหินงาม 2553)

2. การเล่นคำ คำพ้องรูป พ้องเสียง การใช้คำซ้ำเป็นขนบวรรณศิลป์ที่ยังพบในเพลงนิราศ เช่น

ตั้งแต่หมอซิดคิดจะไปหาหมอให้หมอดูว่าอย่างไรจะได้ซิด
จะได้เป็นมิตรจะได้ไกล้ซิดเธอ จะต้องทำยังไง จาก
สะพานควายมาคิดไปพูดจากับควาย ให้มันเข้าใจว่าคนอย่าง
ฉันมันควายทุย

(นิราศรถไฟฟ้า 2543)

3. การใช้ภาพพจน์ เพลงนิราศยังใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตนาการ
สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง เช่น

อุปมาเป็นภาพพจน์ที่ใช้เปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงสิ่งที่พบเห็น
กับบุคคลที่รัก ดังเช่น

เมืองหนึ่งตรึงใจที่ได้มาอยู่ ทิวทัศน์ช่างน่าดู หนองบัวลำภู
แดนวิไล ทิวเขาภูพานทอดยาวโอบบ้านกว้างไกลดูสอง
แขนยิ่งใหญ่ปกป้องไทยให้พ้นภัยพาล งามตั้งเมืองแมน
แสนสงบ

(นิราศรักหนองบัวลำภู 2567)

อุปลักษณะเป็นภาพพจน์ที่นิยมใช้เพื่อนำเสนอภาพในลักษณะ
เปรียบเทียบที่ลึกซึ้ง ดังตัวอย่าง

เชียงใหม่เป็นแดนสุขสันต์ ใครได้เยือนแล้วรำพัน ยลสวรรค์
ของเมืองไทย นั่งลงเรือล่องแม่โขงธาราไกล ยิ่งแสนสุขใจช่าง
วิไลงามตา...ไอ้สวรรค์พิลาศอยู่ที่เชียงใหม่ ก็สมเป็นแดนแห่ง
เพชรน้ำหนึ่ง วัตถุโบราณตระหง่านทั่วทิศติดตึง แต่ผลย่อม
พึงครุ่นคะนิงไม่คลาย

(นิราศเชียงใหม่ 2500)

บุคลวัต การให้สิ่งใดๆ มีความรับรู้เหมือนมนุษย์ เพื่อช่วยสื่อ
อารมณ์ความรู้สึก เช่น

โอ้อะหนอไอ้ หึงห้อยยังคอยผู้คน รอท่านผู้มาเยี่ยมเยียน
บันดาลตลุดแสงแห่งไฟ สวยงามระยับ เป็นภาพความ
ประทับใจ เชิญชวนมวลชนคนไทยแวะไปตลาดน้ำอัมพา
(นิราศอัมพา 2564)

ปฏิปจฉา การตั้งคำถามแสดงความสงสัยเมื่อคนรักจากไปหรือ
ตั้งคำถามเพื่อให้เกิดความคิด เช่น

พี่จากไปนานไม่เคยส่งข่าวเลยหนาหรือลืมสนิทลาหรือไร
จึงไม่คืนย้อน คงลืมสัญญาใช้ไหมหนุ่มเมืองชุมพร หรือสาว
บ้านดอนออกย้อนจึงไม่คืนมา (นิราศรักलोंใต้ 2556)

4. การใช้ขนบการฝากนาง เป็นขนบนิราศสมัยอยุธยาที่ยังคงสืบทอดใช้ใน
เพลงนิราศ ดังเช่น

ฝากองค์ไว้กับองค์พญาเร่นี้ ขอให้ช่วยคุ้มน้องของพี่ อย่า
ให้มีใครลอบมาจอง ย้อนมาคราวหน้า จะมาหอมแก้มเนื้อ
ทอง จะทิวข้าวหลามหนองมนคนปอง มาฝากคนสวยรอดด้วย
นงคราญ (นิราศรักบ่อทอง 2563)

5. การใช้ทูตฝากข่าวสาร เพื่อแสดงความอาลัยรักเมื่อต้องการ
สื่อสารกับคนรักที่พลัดพรากกัน เช่น

วอนให้ลมพัดผ่านไปบอกเธอว่าคิดฮอดและแสดงความ
ห่วงใย อยู่ตรงนี้ทำซึ้งหรือทำไร...กลางคืนอายนั่งมองเบิ่ง
ดาว ฝากถามว่าเจ้าคิดฮอดอายบ่ (นิราศชัยภูมิ 2564)

นอกจากการสืบทอดขนบการตั้งชื่อ ลักษณะเนื้อหาและการใช้
ภาษาวรรณศิลป์แล้ว เพลงนิราศยังมีพัฒนาการที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบท
สังคมซึ่งทำให้ “นิราศ” มีพลวัตอยู่คู่กับสังคมไทยเรื่อยมา

สรุปและอภิปรายผล

เพลงไทยสากลที่ใช้ชื่อว่า “นิราศ...” ซึ่งมีเนื้อหาส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ 116 เพลงนั้น พบการสืบทอดขนบนิราศ ได้แก่ การตั้งชื่อเพลงตามสถานที่ปลายทางที่เกิดเหตุการณ์ความรักหรือสถานที่ปลายทางที่เดินทางไปท่องเที่ยว ลักษณะเนื้อหาที่มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาร่วมกับการแสดงความรัก และการใช้ภาษาที่สืบทอดขนบวรรณศิลป์ ในขณะเดียวกันก็มีพัฒนาการที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยนำเพลงไทยสากล ทั้งเพลงลูกทุ่งและเพลงพ็อบมาใช้แต่งเพลงนิราศและเนื้อหาของนิราศก็มีพัฒนาการไปสู่การนำเสนอการเดินทางท่องเที่ยวที่สนุกสนานสำราญใจหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้เดินทางไปท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทย

การใช้ “เพลง” มาสร้างสรรค์ “นิราศ” จึงนับเป็นรูปแบบคำประพันธ์สมัยใหม่ที่ผู้แต่งนำขนบนิราศมาใช้สร้างสรรค์ผลงาน โดยเพลงนิราศที่มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาร่วมกับการแสดงความรักเป็นลักษณะตามขนบนิราศในสมัยอยุธยา เพลงนิราศที่มีเนื้อหาเศร้าโศกอาลัยรักจะใช้ “สถานที่” เป็นฉากหลังเรื่องราวความรักและการจากลา ทำให้เกิดความทรงจำร่วมกับสถานที่อย่างลึกซึ้ง จนดึงดูดให้สนใจเดินทางไปท่องเที่ยวในอนาคต และเพลงที่มีการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาเพื่อนำเสนอประสบการณ์ที่ประทับใจเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะเนื้อหาที่มีพัฒนาการจากขนบนิราศเดิมซึ่งพบมากในสมัยรัตนโกสินทร์เรื่อยมา เพลงนิราศที่มีลักษณะเป็นบันทึกการเดินทางไปสถานที่ต่างๆ นี้มักจะกล่าวถึง “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” และ “ประสบการณ์การท่องเที่ยว” เพื่อเชิญชวนให้เดินทางไปท่องเที่ยว ทำนองเพลงและเนื้อหาที่สนุกสนานจะทำให้รู้สึกมีความสุข กระตุ้นให้เกิดพลังและ

จินตนาการในการออกเดินทางเพื่อหาประสบการณ์ใหม่ตามสิ่งที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าของพื้นที่นั้น การตั้งชื่อเพลงตามชื่อสถานที่และเนื้อหาที่มีทั้งการเดินทางหรือการเคลื่อนที่ของเวลาแสดงให้เห็นการสืบทอดขนบนิราศที่ผู้แต่งนำมาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศไทยตามยุคสมัยที่ต้องอาศัยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติ การสร้างสรรค์เพลงนิราศตามความนิยมของสังคมร่วมกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่จึงยังทำให้มีการสื่อสารที่น่าสนใจเผยแพร่ในวงกว้างซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของนิราศที่ปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย เหมาะสมกับโลกเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้ากว้างไกลตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจแบบที่ไม่ล้าสมัย แต่ยังคงสืบทอดรากแห่งขนบนิราศไว้ได้อย่างชัดเจน

วรรณกรรมนิราศในปัจจุบันนั้นย่อมมีพัฒนาการที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต หากแต่ยังคงมองเห็นรากเหง้าของความเป็น “นิราศ” ที่เดินทางข้ามผ่านยุคสมัยสืบทอดและสร้างสรรค์ให้ยังคง “มีชีวิต” “มีบทบาท” เป็นวรรณกรรมที่ปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยในการเป็นพื้นที่ที่แสดงความรู้สึกนึกคิดรับใช้ประชาชนในสังคมเรื่อยมา

ภาษาไทย

- ปิ่นเพชร จำปา, 2545. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของไทย พ.ศ. 2394 – 2544.” สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐปรัชญา นันทวิสิทธิ์และเกศรา สุกเพชร, 2563. “การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวไทยกับศาสตร์การบูรณาการสู่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ.” *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์* 15(1): 132.
- ศิริพร กรอบทอง, 2541. “วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในสังคมไทย พ.ศ. 2481-2535.” ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขุมาล จันทวี, 2536. “การวิเคราะห์เพลงไทยสากลแนวใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ.2534.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*.
- สุดา จงจิรวัชร, 2524. “การผลิตอนุสาร อสท กับการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” *วารสารศาสตร์บัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- สุภาณี พัดทอง, 2552. “เรือในวรรณคดีนิราศ : มโนทัศน์กับการสร้างวรรณศิลป์.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- สุภาพร พลายเล็ก, 2541. “นิราศสมัยรัตนโกสินทร์: การสืบทอดขนบวรรณศิลป์จากพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร.” *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.

สุภาพร พลายเล็ก, 2566. “วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน : พัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหา.” **มนุษยศาสตร์สาร** 24(2) : 72.
อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ, 2555. “ดนตรีเพื่อปกป้องวัฒนธรรมของวัยรุ่นไทย.”
ปริญญาศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

ภาษาอังกฤษ

Dickman, S., 1996. *Tourism: An Introductory Text*. Sydney: Hodder Education.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2568.**ประวัติความเป็นมา**. ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.tat.or.th/th/about-tat/history>

คน ฝั่งธน, 2564. **นิราศเวียงพิงค์**. ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.youtube.com/>

มีโมเดล, 2568. **เนื้อเพลงนิราศ**.ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://meemodel.com>

ราชบัณฑิตยสถาน, 2568. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://dictionary.orst.go.th>

ราชบัณฑิตยสภา, 2552. **ทรัพยากรการท่องเที่ยว**. ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568,จาก <http://legacy.orst.go.th>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**.ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.nesdc.go.th/>

สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2566. เพลงลูกทุ่งมาจากเพลงไทยสากล. คั่นเมื่อ 1
พฤศจิกายน 2568, จาก [https://www.matichon.co.th/
columnists/news_4068473](https://www.matichon.co.th/columnists/news_4068473)